



АРМ АГЕНЦІЯ
РОЗВИТКУ
МЕЛІТОПОЛЯ
Melitopol Development Agency MDA



ГЕНДЕРНИЙ ПАСПОРТ МЕЛІТОПОЛЯ

м. Мелітополь 2020 рік

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТА
2. ШЛЮБНИЙ СТАН НАСЕЛЕННЯ ТА СІМ'Я У МЕЛІТОПОЛІ
3. ОСВІТА МІСТА
4. КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ МЕЛІТОПОЛЯ
5. ЗАЙНЯТІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ МЕЛІТОПОЛЯ
6. ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА МІСТА
7. ВИСНОВКИ

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТА

Україна є часткою світових демократичних процесів, які недопустимі без визнання рівних прав та можливостей кожного мешканця країни. Актуальність гендерних досліджень для демократичного перетворення в Україні зумовлена певними теоретичними і практичними підходами, які дозволяють оцінити реальну ситуацію в країні, якість життя стосовно проблем, потреб та інтересів, які мають жінки і чоловіки, визначити їх причини та наслідки для майбутнього, а також запропонувати шляхи виходу із складних ситуацій задля забезпечення гендерного балансу, соціальної справедливості та сталого розвитку. У процесі впровадження реформи децентралізації зростає увага до можливостей та прав громадян кожної окремої громади. Через це виникає потреба у формуванні гендерно-чутливих послуг, які б задовольняли потреби чоловіків і жінок в рівній мірі. Гендерний паспорт допомагає міській/районній/обласній владі втілювати ефективну політику захисту прав кожної людини. У перспективі саме така аналітика позитивно впливатиме на зміну соціально-економічного стану жінок і чоловіків незалежно від віку, професії, стану здоров'я тощо. Також гендерний паспорт надає можливість ефективного бюджетного планування з використанням гендерного підходу.

Таким чином, аналітика населення є актуальним питанням щодо розвитку та розробки стратегій розвитку, бюджетування, створення дорадчих органів тощо. Важливе значення займає гендерний паспорт окремих громад, міст, районів, областей, в тому числі територіально об'єднаних громад. У фокусі даного паспорта є Мелітополь. Тому гендерний паспорт, саме Мелітополя, дозволить місту вийти на новий щабель планування, бюджетування та розвитку.

За даними «Стратегії розвитку Мелітополя 2030» Мелітополь є містом обласного значення, адміністративним центром Мелітопольського району Запорізької області. Заснували місто у 1784 році. Назва міста походить від грецького «Μελιτοπόλη» – «медове місто». Місто розташоване у південній частині Запорізької області на річці Молочній, біля Молочного лиману, що прилягає до Азовського моря. Загальна площа міста складає 49,66 кв.км. Місто має міжнародні магістралі та залізничну станцію. Постійне населення станом на 1 січня 2019 року складає 152959 осіб, що дорівнює густоті населення - 3059 осіб/км.

Гендерний паспорт Мелітополя складається з показників, у тому числі й структури населення. Під структурою населення, як правило, розуміється його розподіл у відповідності до значення якої-небудь ознаки. У вивченні населення Мелітополя були вибрані наступні характеристики, які корелюють з фокусом дослідження¹:

- аскриптивні характеристики (що фіксуються при народженні). Це біологічні характеристики (стать, вік) або, наприклад, расова приналежність, етнічна приналежність тощо;
- соціальні характеристики: шлюбний статус (шлюбний стан), грамотність й освіта, навчання в школі (для дітей і підлітків) тощо;
- економічні характеристики: джерело доходу, статус зайнятості, професія, галузь тощо;
- характеристики демографічних подій, тобто характеристики, що відносяться до народження і смерті, шлюбів та розлучень: число народжених дітей, число смертей, число мертвонароджених тощо;
- характеристики сім'ї (домогосподарства): тип домогосподарства, його розмір тощо;
- характеристики громадського сектору розвитку суспільства та затвердження гендерних програм.

Щодо людини, то *стать* розглядається, як комплекс тілесних (генетичних, морфологічних і фізіологічних), репродуктивних, поведінкових, соціальних, соціально-психологічних та психологічних ознак, що детермінують особистісний біологічний і соціальний статус людини, як чоловіка або жінки.

У сучасному світі виникла тенденція розрізняти біологічну і соціальну стать. При цьому останню часто називають словом «гендер» (від англійського *Gender*), тобто сукупність соціальних ролей, які чоловіки або жінки відіграють у суспільстві. На противагу цьому «біологічну» стать називають просто «статю».

Статева структура (статевий склад) населення – розподіл населення на чоловіків і жінок. У демографії використовують два різні способи представлення статевої структури².

Перший – це просте визначення *абсолютної чисельності з долею* чоловіків і жінок до населення і до окремих вікових груп.

Другим способом представлення статевої структури є розрахунок *співвідношення статей*, тобто відношення чисельності чоловіків до чисельності жінок (або навпаки) як до населення загалом, так і до окремих вікових груп.

Також статевая структура населення залежить від спільної дії двох факторів:

- вторинного співвідношення статей (від співвідношення чисельності хлопчиків і дівчаток серед народжених живими);

¹ 2030 стратегія розвитку міста Мелітополя. – режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1KCkaQPOP7Jy0EvrYDRwks3ZggUACD9_C/view

² Народонаселение. Энциклопедический словарь. – М., 1994. – С. 327.

- диференціальної смертності, тобто від відмінностей смертності чоловіків і жінок у різних вікових групах³.

Таким чином, у гендерному паспорті Мелітополя зазначені усі необхідні показники.

Згідно з табл. 1, станом на 1 січня 2019 року, у Мелітополі проживало 152959 осіб, з них 69116 чоловіків та 83843 жінки, що складає 45,19% та 54,81% відповідно. Така тенденція найрозповсюдженіша на території України, бо приблизно такий статевий розподіл зафіксований у цілому по країні. З табл.1 можна побачити, що народжується чоловіків більше майже на 4%, проте їх чисельність скорочується починаючи з досягненням чоловіків тридцятирічного віку майже на 1 % кожної вікової групи до вікового діапазону 60 – 64 роки. Потім чоловіків стає менше від 3% і вище. Особливо це видно на прикладі вікової групи 70+, де жінок 70,43%, а чоловіків – 29,57%.

Таблиця 1

Статеві-віковий розподіл мешканців Мелітополя (постійне населення станом на 1 січня 2019 року)

у віці	обидві статі	чоловіки	% чоловіків	жінки	%жінок	% від загальної кількості обидві статі
усього	152959	69116	45,19	83843	54,81	
0-4	7430	3861	51,97	3569	48,03	4,86
5-9	7931	4066	51,27	3865	48,73	5,19
10-14	7815	4001	51,20	3814	48,80	5,11
15-19	6360	3259	51,24	3101	48,76	4,16
20-24	7122	3639	51,10	3483	48,90	4,66
25-29	9554	4803	50,27	4751	49,73	6,25
30-34	13761	6750	49,05	7011	50,95	9,00
35-39	13811	6739	48,79	7072	51,21	9,03
40-44	11642	5612	48,20	6030	51,80	7,61
45-49	10566	4918	46,55	5648	53,45	6,91
50-54	9804	4372	44,59	5432	55,41	6,41
55-59	11169	4795	42,93	6374	57,07	7,30
60-64	9978	3911	39,20	6067	60,80	6,52
65-69	9536	3517	36,88	6019	63,12	6,23
70+	16480	4873	29,57	11607	70,43	10,77

Щодо ж вікового складу, то у Мелітополі найбільше представлена категорія 70+ (10% від загальної кількості постійного населення міста), найменше осіб зафіксовано у віковій категорії від 15 до 19 років (4,16%). Також треба зазначити, що вікова категорія 0-4 роки теж є малочисельною і складає лише 4,86%. Що ж стосується статевого розподілу у вікових групах, то тенденція майже 50/50 зберігається (із незначними коливаннями у межах похибки 3%) до вікової групи 45-49, де кількість чоловіків почала значно знижуватись.

³ Measurement of Population According to Composition// Readings in Population Research Methodology. Volume 1. Basic Tools / Project Editors: D. J. Bogue, E.A. Arriaga, and D.L. Anderton. Chicago, 1993. P. 1-5-1-6.

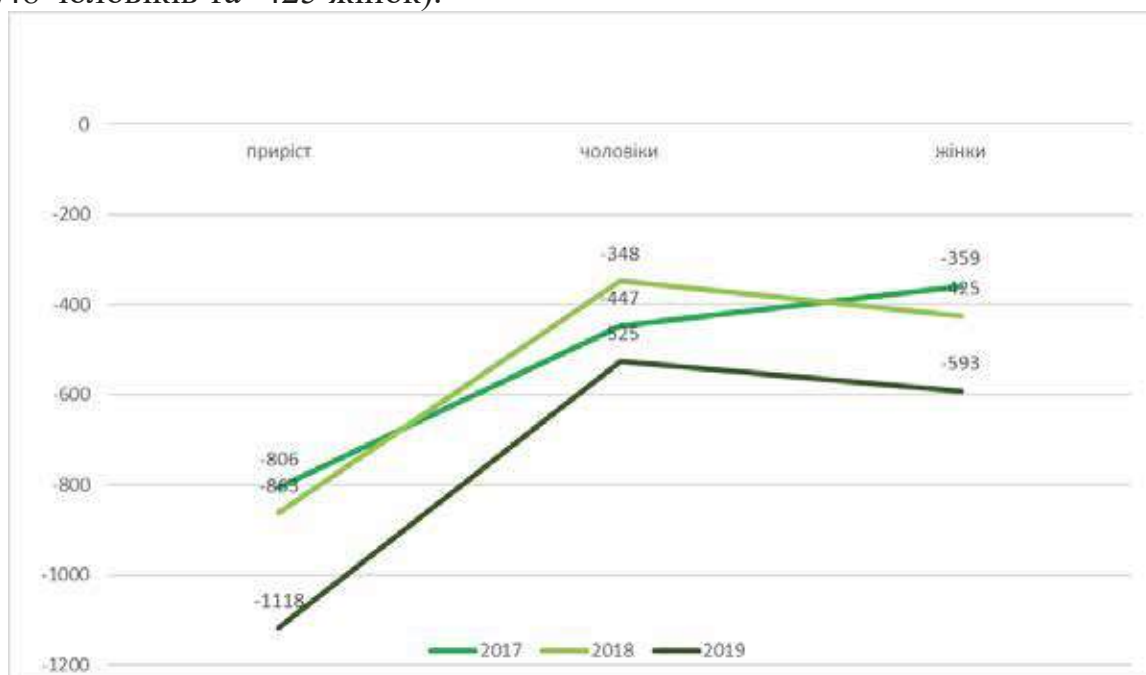
Ще одним з показників аналізу населення міста є показник народжуваності та смертності, а також приріст/скорочення населення. З табл. 2 видно, що у 2019 році народжуваність зменшилась, натомість смертність збільшилась. Показник народжуваності у розрахунку на 1000 населення у 2017 році склав 6,98, а у 2019 – 8,31, що значно перебільшує перший показник. Хлопчиків народжується незначно більше, ніж дівчаток. Парадоксально, але помирають більше жінок, ніж чоловіків (48% чоловіків та 52% жінок). Винятком є 2017 рік, де тенденція є дзеркальною і чоловіків померло більше ніж жінок (52% чоловіків та 48% жінок).

Таблиця 2

Статевий розподіл народжуваності та смертності

	2017	2018	2019
Народилось всього	1287	1236	1068
з народжених хлопчиків	651	623	541
з народжених дівчаток	636	613	527
Померло всього	2093	2009	2186
з померлих чоловіки	1098	971	1066
	995	1038	1120

З мал.1 видно, що приріст населення міста є негативним, а це означає, що населення міста зменшується і цей показник стрімко зростає, проте це є світовою тенденцією. Цікавим виявився факт, що найчастіше чисельність чоловіків скорочується стрімкіше ніж жінок, проте, у 2018 році цей показник отримав відображення і чисельність жінок скоротилась більше, ніж чоловіків (-248 чоловіків та -425 жінок).



Мал. 1 «Природний приріст/скорочення населення Мелітополя за останні три роки у гендерному розрізі»

Найчастішими причинами смерті серед жителів Мелітополя є хвороби системи кровообігу, які з кожним роком забирають ще більше життів містян,

саме ці хвороби переважною більшістю скорочують кількість мелітопольців, при цьому померлих жінок стабільно на 10% більше, ніж чоловіків. Серед інших причин смерті можна назвати новоутворення, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин, хвороби органів травлення та симптоми, ознаки і відхилення від норми, які виявленні при клінічному і лабораторному огляді, які не класифіковані в інших рубриках (старість, інші невідомі та неуточнені причини смерті) (табл.3). Загалом тенденція високого показника смертності серед жінок зберігається. Виключенням є 2018 рік, проте можливі об'єктивні причини цих змін.

Таблиця 3

ТОП-5 причин смерті мелітопольців

Причини смерті	Абсолютні дані								
	2017			2018			2019		
	всього	чол.	жін.	всього	чол.	жін.	всього	чол.	жін.
Всього померлих від усіх причин:	2093	1098	995	2009	971	1038	2186	1066	1120
Хвороби системи кровообігу	1367	657	710	1275	584	691	1425	648	777
Новоутворення	380	209	171	406	191	215	412	204	208
Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин	106	89	17	105	74	31	100	74	26
Хвороби органів травлення	62	38	24	56	29	27	68	33	35
Симптоми, ознаки і відхилення від норми, які виявленні при клінічному і лабораторному огляді, як не класифіковані в інших рубриках (старість, інші невідомі та неуточнені причини смерті)	61	22	39	51	28	23	57	25	32

Щодо здоров'я містян. У місті функціонує: багатопрофільна лікарня інтенсивних методів лікування, 15 амбулаторій сімейної медицини, міська лікарня планового лікування, 2 центри первинної медично-санітарної допомоги, пологовий будинок, стоматологічна поліклініка, центр лікувально-діагностичної та лабораторної медичної допомоги, психіатричний, онкологічний та протитуберкульозний диспансери, центр профілактики і боротьби зі СНІДом, станція переливання крові.

Найчастіше мелітопольці хворіють на хвороби органів дихання, хвороби кістково-м'язової системи та хвороби сечостатевої системи. Саме ці хвороби за останні три роки є найчастішими та їх рейтинг не змінюється. З табл. 4 видно, що саме ці три категорії хвороб є найпоширенішими за останні

три роки: хвороби ока та придаткового апарату, хвороби системи кровообігу, травми, отруєння, хвороби органів травлення, інфекційні та паразитарні захворювання, вагітність, пологи та післяпологовий період (зазначені за порядком представленості).

Таблиця 4

Рейтинг захворюваності населення Мелітополя за 2016-2018 років

рейтинг	2016	2017	2018
1	Хвороби органів дихання	Хвороби органів дихання	Хвороби органів дихання
2	Хвороби кістково-м'язової системи	Хвороби кістково-м'язової системи	Хвороби кістково-м'язової системи
3	Хвороби сечостатевої системи	Хвороби сечостатевої системи	Хвороби сечостатевої системи
4	Хвороби ока та придаткового апарату	Хвороби шкіри та ПК	Хвороби шкіри та ПК
5	Хвороби шкіри та ПК	Хвороби ока та придаткового апарату	Хвороби системи кровообігу
6	Травми, отруєння	Хвороби системи кровообігу	Травми, отруєння
7	Хвороби системи кровообігу	Травми, отруєння	Хвороби ока та придаткового апарату
8	Хвороби органів травлення	Інфекційні та паразитарні захворювання	Інфекційні та паразитарні захворювання
9	Інфекційні та паразитарні захворювання	Хвороби органів травлення	Вагітність, пологи та післяпологовий період
10	Вагітність, пологи та післяпологовий період	Вагітність, пологи та післяпологовий період	Хвороби органів травлення

Також склалась тенденція, що жінок більше в терапевтичних відділеннях, де більшість пацієнтів проходять планове лікування. Кількість пацієнтів чоловіків переважають у хірургічному та травматологічному відділеннях. Чоловіків з інфарктом міокарда в 1,5 рази більше ніж жінок. При цьому жінок з інфарктом у віці до 65 років – 21%, чоловіків – 53%, хворих на інсульт у віці до 65 років жінок – 16%, чоловіків – 44% (дані станом за 2018

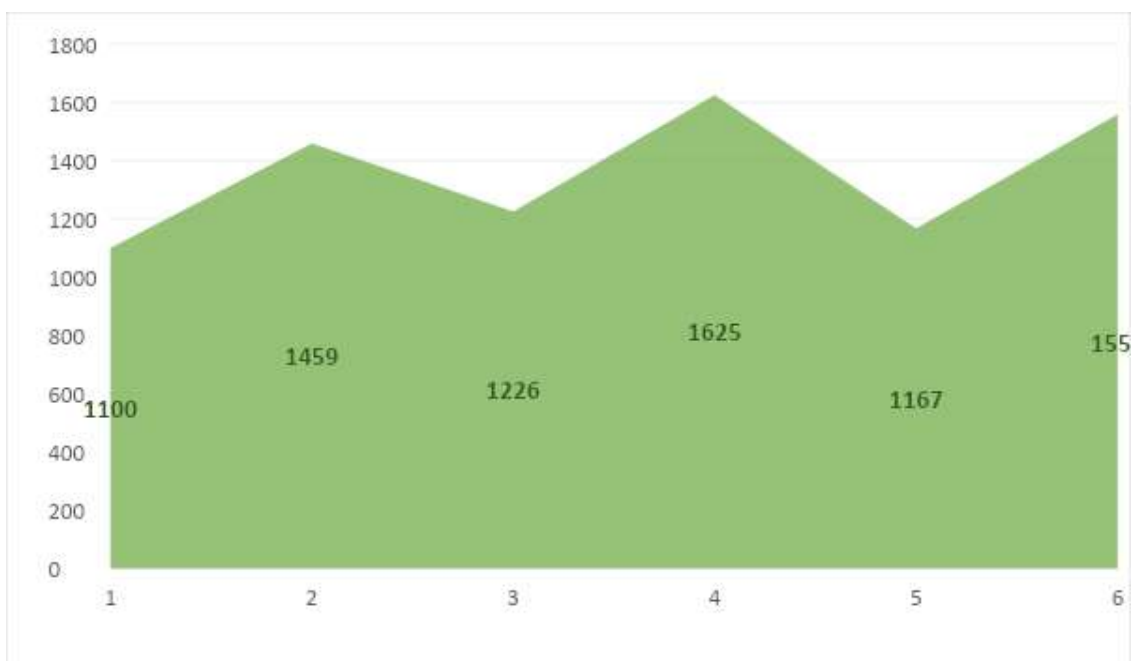
рік). Що підтверджує умовивід про профілактичні заходи щодо захворювань кровообігу в першу чергу серед чоловіків. Треба зауважити, що рішенням 52 сесії Мелітопольської міської ради Запорізької області VII скликання від 18.11.2019 №7/5 була затверджена міська програма «Покращення діагностики та профілактики злоякісних новоутворень жіночого та чоловічого населення м. Мелітополя», тому досвід щодо профілактики захворювань міста вже є, але необхідно сконцентруватись ще на інших кластерах хвороб. Парадоксально, що захворюваність кровообігу не є лідируючим, проте є найчастішою причиною смертності, можна припустити, що така смертність є раптовою, що надає змогу говорити про заходи попередження цих захворювань, що знизить рівень смертності.

Аналіз населення неможливий без урахування показників незахищених верств населення, різних соціальних груп тощо. Саме ці категорії мають особливі потреби та умови для проживання, пересування тощо. У гендерному паспорті використовуються показники осіб з інвалідністю; осіб, які опинились у складних життєвих обставинах і потребують соціальних послуг; внутрішньопереміщені особи (ВПО) та учасники АТО/ОСС. Деякі визначення, які надають змогу ретельно проаналізувати надані показники зазначаються нижче. За визначенням UNHCR⁴ внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перетнули міжнародний кордон, а залишилися на території рідної країни. ВПО перебувають під законним захистом свого уряду. Вони зберігають усі права та захист згідно з міжнародним законодавством з прав людини. Україна посідає дев'яте місце у світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб. За даними Уряду України, з часу початку в 2014 році конфлікту на сході країни та анексії Криму, в Україні нараховується близько 1,5 млн. ВПО⁵.

Згідно з малюнком 2 у Мелітополі офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб – 2726 (з них 1167 чоловіків та 1559 жінок), що складає 1,8 % від загальної кількості постійного населення міста. Якщо звернути увагу на динаміку за останні два роки, то кількість ВПО знижується, хоча й незначно (на 125 осіб), тобто скоротилось на 4,3%. Проте треба зазначити, що у 2018 році внутрішньо переміщених осіб збільшилось на 11,4% (292 особи) порівняно з 2017 роком.

⁴ Офіційний сайт UNHCR Україна. – режим доступу: <https://www.unhcr.org/ua/>

⁵ За даними UNHCR Україна. – режим доступу: <https://www.unhcr.org/ua/>



Мал. 2 «Кількість осіб зі статусом ВПО»

Ще однією новою (після подій 2014 року) соціальною групою є учасники антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил (АТО/ООС). Такими особами визначено осіб, які безпосередньо брали участь у антитерористичній операції чи операції Об'єднаних сил, яка виникла у 2014 році на Сході України. Не оминула ця соціальна група й Мелітополь. За даними табл. 5 можна прослідкувати кількість учасників АТО/ООС. З неї видно, що учасників АТО/ООС у Мелітополі у 2019 році налічується понад 800 осіб, переважна більшість з яких чоловіки (808 осіб). Треба зауважити, що за останні три роки їх кількість зросла на 341 особу, що складає 73% від кількості осіб цієї групи у 2017 році. Проте, хоча кількість жінок й зросла порівняно з 2017 роком, у співвідношенні до чоловіків цей показник не є значним та тримається у діапазоні похибки.

Таблиця 5

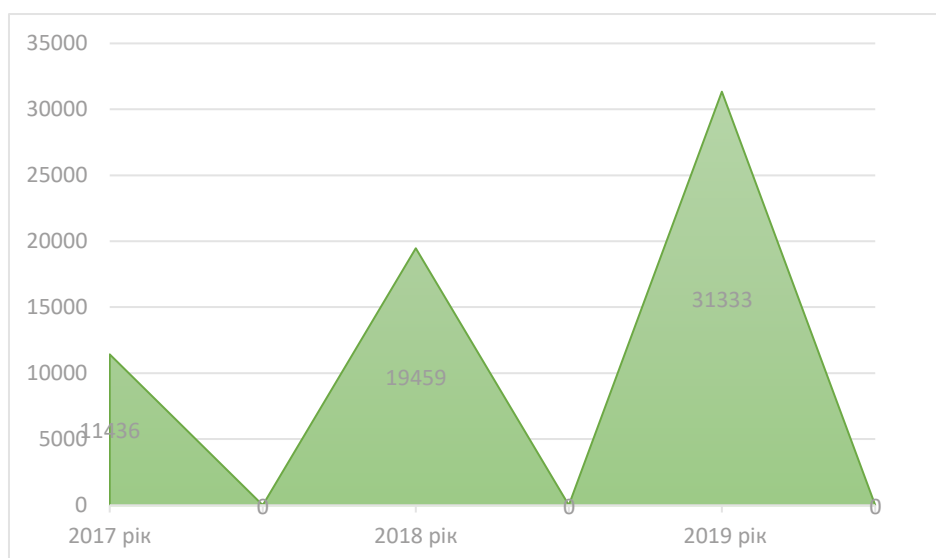
Розподіл учасників війни/дітей війни/учасників АТО (ООС)

	2017		2018		2019	
	чол	жін	чол	жін	чол	жін
Кількість учасників війни (окремо чоловіків та жінок)	1510		1218		952	
	300	1210	239	979	175	777
Кількість дітей війни (окремо чоловіків та жінок)	11623		10614		9538	
	3339	8284	2991	7623	2618	6920
Кількість учасників АТО /ООС за статевою ознакою	476		621		832	
	467	9	607	14	808	24

Ще однією вразливою категорією є учасники війни та діти війни. Із об'єктивних причин кількість таких мешканців з кожним роком зменшується, проте прослідковується чітка тенденція щодо представництва жінок у цій

категорії населення, їх переважна більшість. Отже, у 2019 році дітей війни зафіксовано 6,2%, а учасників війни – 0,62% від загальної кількості мешканців міста. З них жінок 72,5% та 81,6% відповідно (абсолютні показники у табл.5).

Згідно з Законом України «Про соціальні послуги» складні життєві обставини визначаються як обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно. У 2019 році цей показник складає 31333 особи. Порівняно з 2017 роком таких осіб налічується більше у 1,5 рази, що може свідчити як про збільшення чинників, що впливають на виникнення складних життєвих обставини, які особи (сім'ї) не в змозі подолати самотійно, так і розширення мережі надавачів соціальних послуг та підвищення довіри мешканців міста до закладів і установ соціального спрямування, створення належних умов для отримувачів соціальних послуг.



Мал. 3 «Кількість осіб, які опинились у складних життєвих обставинах і потребують соціальних послуг»

Згідно з табл. 6 у Мелітополі за 2019 рік зафіксовано 4% осіб, які мають інвалідність, за останні три роки цей показник варіюється у межах 1%. Можна зазначити, що у цій категорії населення міста збережений гендерний баланс, тобто незначна різниця між статями. Наприклад, серед жінок з інвалідністю у 2019 році зафіксовано 257 осіб, а чоловіків 262 особи. Важко визначити забезпеченість технічними засобами цю категорію населення міста, проте можна припустити, що технічних засобів конче не вистачає і це ще одне із завдань очільників міста у стратегічній перспективі. Наприклад, за даними табл. 6, кількість осіб, яких забезпечено технічними та іншими засобами реабілітації налічується 84, а осіб з інвалідністю 1 групи нараховано 519.

Показники осіб з інвалідністю за останні три роки

Показники	Станом на 01.01.2018		Станом на 01.01.2019 (2018 рік)		Станом на 01.01.2020	
	(2017 рік)				(2019 рік)	
	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки
Кількість осіб з інвалідністю за останні три роки (окремо чоловіків та жінок) за групами:	5695		6306		6194	
1 групи	289	301	297	291	262	257
2 групи	848	1071	1102	1096	915	1016
3 групи.	1638	1548	1794	1726	1866	1878
Кількість осіб, яких забезпечено технічними та іншими засобами реабілітації (за 3 роки) :	65		88		84	
осіб з інвалідністю-кріслами колісними	40	25	46	33	34	20
осіб з порушенням зору	0	0	6	0	13	9
осіб з порушенням слуху	0	0	2	1	6	2

Таким чином, можна зазначити, що Мелітополь може називатись великим містом із відносно здоровим населенням та різними соціальними групами, на які треба звернути увагу під час формування гендерночутливих документів.

Треба зауважити, що наразі виявлена нагальна потреба у профілактиці захворюванням кровообігу серед населення, організації реабілітаційних заходів для учасників АТО/ООС та створення комфортних умов для проживання у місті осіб з інвалідністю.

2. ШЛЮБНИЙ СТАН НАСЕЛЕННЯ ТА СІМ'Я У МЕЛІТОПОЛІ

Сім'я завжди була і залишається важливою життєвою цінністю, вона забезпечує відтворення та продовження роду, є основою виховання особистості, формування громадянської та національної самосвідомості людини. Населення нашої країни здавна характеризувалось високим рівнем шлюбності. І нині Україна належить до країн Європи з високими показниками шлюбності, хоча рівень її поступово знижується. І на це є об'єктивні причини, які впливають на цей показник, наприклад, зародження та формування нових форм шлюбних відносин, які потребують додаткового вивчення чи нестабільна економічна ситуація, яка надає підґрунтя на зволікання з реєстрацією шлюбу та народження дітей.

У Мелітополі у 2019 році зареєстровано 1207 шлюбів, розлучень – 232, що складає 19,2% від кількості зареєстрованих шлюбів у цьому році. Треба зазначити, що за останні три роки кількість шлюбів знизилась майже у 1,5 рази порівняно з 2017 роком. І це ж знову можуть бути об'єктивні причини, наприклад, для деяких представників молоді немає особливого значення чи зареєстрований шлюб. Молодь може вести спільне господарство та вважати себе сім'єю без офіційних документів.

Зниження рівня розлучень населення – зміцнення шлюбу, підвищення його стабільності – є одним з найважливіших завдань соціально-демографічної політики як країни, так й областей та окремих населених пунктів, однак його вирішення ускладнюється відсутністю достатньої інформації про причини розлучень, особливо на мікрорівні. Про внутрішні та зовнішні чинники, які спонукають сучасне подружжя розірвати шлюб, навіть за наявності спільних неповнолітніх дітей, відомо дуже мало, а без цієї інформації неможливо створити соціально-економічні передумови для зміцнення сім'ї. Рівень розлучень є головною причиною поширення неповних сімей, де діти проживають без одного з батьків, як правило, тільки з матір'ю. Проте, згідно з табл. 8 у Мелітополі зафіксовано у 2019 році 850 багатодітних сімей, де виховуються 2770 дітей. Кількість таких сімей з кожним роком зростає, але зростає й показник багатодітних сімей, де дітей виховує лише мати. У 2019 році зафіксовано лише 244 багатодітних сім'ї, де діти виховуються лише матір'ю чи батьком, що складає майже третину багатодітних сімей, а саме 28,7% від загальної кількості таких сімей. За тенденцією, сімей, де лише мати виховує дітей переважає більшість, ніж сімей, де дітей виховує лише батько.

Таблиця 7

Показники реєстрації шлюбу та розірвання шлюбу Мелітополя

	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	реєстрація шлюбу	реєстрація розірвання шлюбу	реєстрація шлюбу	реєстрація розірвання шлюбу	реєстрація шлюбу	реєстрація розірвання шлюбу
Мелітопольський міський відділ ДРАЦ	1164	184	819	250	0	0
Мелітопольський районний відділ ДРАЦ	52	31	22	36	0	0
Мелітопольський міськрайонний	0	0	227	99	1141	232
Виконавчі комітети мелітопольського району	124	0	86	0	66	0
всього	1340	215	1154	385	1207	232

Показник багатодітних сімей

	2017		2018		2019	
Кількість багатодітних сімей: урахування кількості дітей	703 сім'ї/2288 дітей		732 сім'ї/2381 дитина		850 сімей/2770 дітей	
Виховуються	батьком	матір'ю	батьком	матір'ю	батьком	матір'ю
Кількість багатодітних родин, де діти виховуються лише матір'ю чи лише батьком	2	151	4	186	3	241

Серед усиновлених діточок у 2019 році зафіксовано 8 дівчаток та 6 хлопчиків (ті, які перебували на обліку в службі у справах дітей Мелітопольської міської ради Запорізької області) і 3 дівчинки та 1 хлопчик, які були усиновлені у місті. Загалом саме цей рік є рекордним за кількістю усиновлень за останні три роки. Наприклад, у 2017 році було усиновлено 5 дітей (2 дівчинки та 3 хлопчика), які були на обліку і 2 дівчинки та 1 хлопчик на території міста. У 2018 році ще менше – 1 хлопчик та 1 дівчинка, які були на обліку в службі у справах дітей Мелітопольської міської ради Запорізької області та жодної дитини на території міста.

Протягом 2019 року до Мелітопольського ВП ГУНП в Запорізькій області звернулися 180 осіб з приводу запобігання та протидії домашньому насильству (163 – жінки, 17 – чоловіків). За даними зверненнями співробітниками міського відділу поліції було винесено 38 термінових заборонних приписів; складено 163 протоколи про адміністративне порушення; 4-х осіб (чоловіків) було притягнуто до кримінальної відповідальності за систематичне вчинення домашнього насильства. Треба зазначити, що такі випадки не набувають розголосу чи жертва не мала наміру або змоги заявити про випадки насилля. Проте необхідно зазначити, що за даними Мелітопольського ВП ГУНП в Запорізькій області з 2017 по 2020 рік зареєстровано 3472 кримінальних злочинів, більшість з яких скоєні чоловіками (3132 випадки), що складає 90,2% від усієї кількості скоєних злочинів за цей період.

Таким чином, щодо інституту сім'ї та шлюбу міста, тенденції реєстрації та розірвання шлюбу, багатодітних сімей, де дітей виховує хтось один з батьків має сталу тенденцію національного рівня, тому необхідні додаткові дослідження причин розлучень, умов проживання та показників низького рівня усиновлення.

3. ОСВІТА МІСТА

Освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Освіта – це один з найдавніших і найважливіших інститутів суспільства.

Соціальний інститут освіти надає сталості та визначеності суспільним відносинам стосовно накопичення та передачі знань, соціального досвіду, відтворення та розвитку культури, цілеспрямованого формування особистості, інтелектуального потенціалу суспільства.

За даними управління освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області (табл.9) у місті наразі функціонує 64 заклади освіти, з них 27 закладів дошкільної освіти, 2 заклади позашкільної освіти, 23 заклади загальної середньої освіти, 9 закладів вищої освіти та 3 заклади професійно-технічної освіти. За останні три роки відбулися зміни в мережі закладів освіти, а саме: шляхом реорганізації позашкільної освіти міста 5 закладів об'єдналися в КЗ «Центр позашкільної освіти», шляхом злиття 2 закладів загальної середньої освіти (ЗОШ №1 та ЗОШ №17) створено Мелітопольську гімназію №1. Треба зазначити, що таке кількісне скорочення об'єктів освітньої галузі міста є необхідним в умовах децентралізації, з метою оптимізації витрат на утримання будівель і територій закладів та підвищення спроможності громади в сфері розбудови освітньої інфраструктури та модернізації освітнього простору.

Таблиця 9

Кількість закладів освіти у Мелітополі

зклади освіти	кількість закладів за роками станом на 1 січня		
	2017	2018	2019
зклади дошкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області	27	27	27
зклади позашкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області	6	4	2
зклади загальної середньої освіти (ЗЗСО) I-III ст, з них:	25	25	23
Мелітопольської міської ради Запорізької області	22	22	21
Запорізької обласної ради	3	3	2
зклади вищої освіти (ЗВО) IV рівня акредитації	4	4	4
зклади вищої освіти (ЗВО) I-II рівня акредитації	5	5	5
зклади професійно-технічної освіти II-III рівнів атестації	3	3	3
загалом	70	68	64

Треба зазначити, що Мелітополь має потужні показники кадрового потенціалу для задоволення освітніх потреб міста. Хоча аналіз педагогічного складу зазначених освітніх закладів показує, що за останні три роки чисельність його природно скоротилася. Можна припустити, що це сталося через оптимізацію мережі закладів освіти, з одного боку, а з іншого – у зв'язку зі зниженням престижності вчителювання. Очевидним також є факт, що більшість педагогічних працівників – це жінки, їх чисельність за охопленій період складає 80,1% - 81,2% від усіх педагогічних працівників

міста (у 2019 році – 2445 осіб). Співвідношення жінок та чоловіків за останні три роки змінюється пропорційно кожного року та варіюється у межах 5% (детальніше у табл. 10). Існує стереотип, що педагог, вчитель чи викладач є, так званою, «жіночою» професією, тому важко змінити реальність, але спроби щодо мотивування, а краще – стимулювання, чоловіків до викладацької діяльності можуть принести свої плоди.

Таблиця 10

Кількість педагогічних працівників за останні три роки

роки	кількість педагогічних працівників станом на 1 січня	
	всього, осіб	з них жінки, осіб
2018	3090	2475
2019	3073	2482
2020	3009	2445

Вивчення контингенту закладів освіти показує, що загалом навчається 34029 осіб, з них 16640 дівчат, що складає 48,8% від загальної кількості здобувачів освіти. Згідно з табл. 11 заклади дошкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області наразі відвідують 5511 осіб, з них 47,7% дівчат, 15628 осіб – це учні закладів загальної середньої освіти міста, з них 50 % дівчат. У закладах вищої освіти наразі 11023 студенти, з них 49,5% дівчат. 1867 осіб навчаються у закладах професійно-технічної освіти, з них 38,4 % дівчата. Таким чином, у галузі освіти існує майже гендернозбалансований розподіл. Авжеж дівчаток переважна меншість у професійно-технічних закладах освіти, проте, здобувають повну середню загальну чи вищу освіту переважна кількість дівчат, що свідчить про рівні можливості й доступність освіти, бажання та мотивацію жінок отримати освіту.

Таблиця 11

Показники здобувачів освіти Мелітополя

заклади освіти	кількість здобувачів освіти за роками, станом на 1 січня					
	2018, осіб	з них дівчат	2019, осіб	з них дівчат	2020, осіб	з них дівчат
заклади дошкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області	5875	2802	5848	2760	5511	2634
заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО) I-III ст, з них:	14520	7209	15073	7519	15628	7823
заклади вищої освіти (ЗВО) IV рівня акредитації	9357	5026	9082	4657	9082	4537
заклади вищої освіти (ЗВО) I-III рівня акредитації	2183	1020	2103	980	1941	929
заклади професійно-технічної освіти II-III рівнів атестації	1845	720	1812	727	1867	717
загалом	33780	16777	33918	16643	34029	16640

До освітніх закладів можна віднести й заклади, які працюють з беніфіціарами позашкільний час. Наприклад, в 2018 році створено Комунальний заклад «Центр позашкільної освіти» Мелітопольської міської ради Запорізької області шляхом злиття закладів позашкільної освіти: Станції юних техніків Мелітопольської міської ради Запорізької області, Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області, Центру туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області. У 2019 році до КЗ «Центр позашкільної освіти» приєднано Малу академію наук учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області та Центр дитячої та юнацької творчості Мелітопольської міської ради Запорізької області. Таким чином, шляхом реорганізації позашкільної освіти міста 5 закладів об'єдналися в КЗ «Центр позашкільної освіти». Отже станом на 01 січня 2020 року в місті функціонують Комунальний заклад «Центр позашкільної освіти» Мелітопольської міської ради Запорізької області та Палац дитячої та юнацької творчості Мелітопольської міської ради Запорізької області.

Гендерний показник по закладах позашкільної освіти, які підпорядковані управлінню освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області, свідчить про те, що станом на 01 січня 2020 року контингент складає 4662 здобувача, з них 57,2% дівчат. У порівнянні з показниками 2018 і 2019 років загальна кількість вихованців знизилась на 5% у співвідношенні до загальної кількості здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти міста; чисельність дівчат, які відвідують заклади позашкільної освіти зменшилася на 2,5% у співвідношенні до загальної чисельності їх вихованців (детальніше у табл. 12). Серед причин, які впливають на зниження цього показника, може бути зміна розташування реорганізованих закладів позашкільної освіти та їх централізація на базі КЗ «Центр позашкільної освіти», чим зменшилась його доступність для здобувачів освіти з віддалених районів м. Мелітополя.

Показники щодо позашкільної освіти

Напрями діяльності закладів позашкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області	Кількість здобувачів освіти у закладах позашкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області, станом на 1 січня					
	2018	2018	2019	2019	2020	2020
	всього, осіб	з них дівчаток	всього, осіб	з них дівчаток	всього, осіб	з них дівчаток
науково-технічний	858	384	927	446	600	393
еколого-натуралістичний	1061	587	929	485	700	282
туристсько-краєзнавчий	548	279	511	249	450	233
фізкультурно-спортивний або спортивний	241	49	181	66	250	211
художньо-естетичний	2338	1700	2365	1678	2192	1296
дослідницько-експериментальний	163	114	127	84	350	186
військово-патріотичний	0	0	29	8	0	0
соціально-реабілітаційний	122	76	265	149	120	67
гуманітарний	166	75	123	78	0	0
оздоровчий	48	48	37	37	0	0
Всього	5545	3312	5494	3280	4662	2668
Заклади позашкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області за напрямками діяльності:	Кількість здобувачів освіти у закладах позашкільної освіти Мелітопольської міської ради Запорізької області, станом на 1 січня					
	2018	2018	2019	2019	2020	2020
	всього, осіб	з них дівчаток	всього, осіб	з них дівчаток	всього, осіб	з них дівчаток

Палац дитячої та юнацької творчості Мелітопольської міської ради Запорізької області

науково-технічний						
еколого-натуралістичний						
туристсько-краєзнавчий						
фізкультурно-спортивний або спортивний						
художньо-естетичний	1427	927	1414	857	1492	916
дослідницько-експериментальний						
військово-патріотичний						
соціально-реабілітаційний	78	47	96	54	120	67
гуманітарний	28	10				
оздоровчий						
Всього по ПДЮТ	1533	984	1510	911	1612	983

КЗ «Центр позашкільної освіти» Мелітопольської міської ради Запорізької області

науково-технічний			748	388	600	393
еколого-натуралістичний			793	389	700	282
туристсько-краєзнавчий			468	226	450	233
фізкультурно-спортивний або спортивний					250	211

художньо-естетичний					700	380
дослідницько-експериментальний					350	186
військово-патріотичний						
соціально-реабілітаційний						
гуманітарний						
оздоровчий						
Всього по КЗ "ЦПО"			2009	1003	3050	1685

Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області

науково-технічний						
еколого-натуралістичний	889	481				
туристсько-краєзнавчий						
фізкультурно-спортивний або спортивний						
художньо-естетичний						
дослідницько-експериментальний						
військово-патріотичний						
соціально-реабілітаційний						
гуманітарний						
оздоровчий						
Всього по ЦЕНТУМ	889	481				

Центр туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької ради

науково-технічний						
еколого-натуралістичний						
туристсько-краєзнавчий	485	245				
фізкультурно-спортивний або спортивний						
художньо-естетичний						
дослідницько-експериментальний						
військово-патріотичний						
соціально-реабілітаційний						
гуманітарний						
оздоровчий						
Всього по ЦТКТУМ	485	245				

Станція юних техніків Мелітопольської міської ради Запорізької області

науково-технічний	668	293				
еколого-натуралістичний						
туристсько-краєзнавчий						
фізкультурно-спортивний або спортивний						
художньо-естетичний						
дослідницько-експериментальний						
військово-патріотичний						

соціально-реабілітаційний						
гуманітарний						
оздоровчий						
Всього по СЮТ	668	293				
Всього по трьох об'єднаних закладах	2042	1019				

Мала академія наук учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області

науково-технічний	190	91	168	51		
еколого-натуралістичний	157	100	136	96		
туристсько-краєзнавчий	63	34	43	23		
фізкультурно-спортивний або спортивний						
художньо-естетичний						
дослідницько-експериментальний	163	114	127	84		
військово-патріотичний						
соціально-реабілітаційний			123	72		
гуманітарний	92	40	68	41		
оздоровчий						
Всього по МАН	665	379	665	367		

Центр дитячої та юнацької творчості Мелітопольської міської ради Запорізької області

науково-технічний			11	7		
еколого-натуралістичний	15	6				
туристсько-краєзнавчий						
фізкультурно-спортивний або спортивний	241	49	181	66		
художньо-естетичний	911	773	951	821		
дослідницько-експериментальний						
військово-патріотичний			29	8		
соціально-реабілітаційний	44	29	46	23		
гуманітарний	46	25	55	37		
оздоровчий	48	48	37	37		
Всього по ЦДЮТ	1305	930	1310	999		
Всього по закладах, які поетапно увійшли до складу КЗ "Центр позашкільної освіти"	2042	1019	3984	2369	3050	1685

Також до закладів позашкільної освіти можна віднести й навчальні заклади спортивного напрямку, тому є доцільним звернутись до аналізу тренерського складу та бенефіціарів. Таким чином, у спортивних клубах, федерацій з видів спорту та громадських організаціях спортивного напрямку за останній рік серед тренерського складу, тренерів, вихованців, налічувалось 6368 осіб, з них 4350 чоловіків, що складає майже у 2 рази більше ніж жінок. За останні три роки, починаючи з 2017 року, кількість тренерів збільшилась

на 184 особи, з них кількість жінок тренерок збільшилось на 55 осіб, а чоловіків на 129 осіб. Цікаво, що у КУ «Стадіон «Спартак» ім. О. Олексенка працює 8 тренерів і це виключно чоловіки від 30 до 60 років, які виховують 312 учнів, з яких лише 18 є дівчатами від 10 до 18 років (включно). У КЗ «ДЮСШ №3» ММР ЗО зберігається більш менш гендерний баланс як серед працівників, так й серед вихованців. У цьому закладі працює 16 тренерів, вихованців у спортивних клубах, федерацій з видів спорту, з них 7 жіночої статі. Серед вихованців налічується 323 хлопця та 243 дівчини.

Таблиця 13

Тренерський/викладацький склад та здобувачі освіти закладів позашкільної освіти

	чоловіки/ хлопці	жінки/ дівчата	чоловіки/ хлопці	жінки/ дівчата
	осіб	осіб	осіб	осіб
	КЗ «ДЮСШ №1» ММР ЗО		ДИТЯЧА ХУДОЖНЯ ШКОЛА	
Тренерський склад:	25		11	
<i>з них:</i>	17	8	6	5
до 30 років	2	0	2	2
від 30 до 50 років	6	5	0	2
від 50 до 60 років	4	2	2	0
старше 60 років	5	1	2	1
Вихованці всього:	970		163	
<i>з них:</i>	681	289	49	114
молодша група (до 10 років)	282	102	4	42
середня група (від 11 до 14 років)	268	121	19	78
старша група (від 15 до 18 років)	131	66	3	17
	КЗ «ДЮСШ №3» ММР ЗО		ДИТЯЧА ШКОЛА МИСТЕЦТВ	
Тренерський склад :	16		52	
<i>з них:</i>	9	7	7	45
до 30 років	1		1	4
від 30 до 50 років	4	5	2	13
від 50 до 60 років	1		3	15
старше 60 років	3	2	1	13
Вихованці всього:	568		531	
вихованці всього, у тому числі:	323	245	124	407
молодша група (до 10 років)	69	110	56	227
середня група (від 11 до 14 років)	196	96	63	165
старша група (від 15 до 18 років)	58	39	5	15
	КУ «СТАДІОН «СПАРТАК» ІМ. О. ОЛЕКСЕНКА		ДИТЯЧА МУЗИЧНА ШКОЛА №1	
Тренерський склад :	8		53	

з них:	8	0	16	37
до 30 років	0	0	2	4
від 30 до 50 років	6	0	1	8
від 50 до 60 років	2	0	5	12
старше 60 років	0	0	8	13
Вихованці всього:	312		350	
з них:	294	18	116	204
молодша група (до 10 років)	80	1	76	135
середня група (від 11 до 14 років)	110	15	35	79
старша група (від 15 до 18 років)	68	0	5	20
старше 18 років	36	2		

У КЗ «ДЮСШ№1» ММР ЗО налічується переважна більшість серед чоловіків/хлопців, як у тренерському складі, так й серед вихованців. Тобто, тренерський склад складається з 25 осіб, з них 8 жінок. Серед вихователів теж спостерігається переважна більшість чоловіків. З 970 вихованців лише 289 дівчат. Але такі показники можуть бути пов'язані з різним складом секцій, які можуть відвідувати вихованці.

З табл. 13 видно, що загалом у школах, центрах позашкільної освіти налічується 196 осіб з числа тренерів/викладачів, з них 123 жінки (62,7% від загальної кількості осіб цієї категорії). Традиційно найбільша частка працівників зазначених закладів є віком від 30 до 50 років.

Загалом спортивні, мистецькі школи та стадіони відвідує щорічно 2894 особи. З табл. 13 видно, що дівчата частіше відвідують мистецькі заклади, а хлопці – спортивні.

Отже, можна зробити висновок, що сфера освіти міста Мелітополя розвинена, бо представлена освітніми закладами усіх рівнів акредитації. Заклади освіти мають достатній контингент та необхідне кадрове забезпечення для ефективного функціонування, що є позитивним моментом у розвитку міста.

4. КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ МЕЛІТОПОЛЯ

Кожний населений пункт має свою специфічну культуру, традиції та навіть обряди. Місто Мелітополь не є виключенням, воно багато своєю історією та культурою.

Станом на 01.01.2020 у підпорядкуванні відділу культури Мелітопольської міської ради Запорізької області знаходиться 12 закладів культури: Палац культури ім. Т.Г. Шевченка, Палац культури залізничників, 5 бібліотек, об'єднаних в Централізовану бібліотечну систему, Дитяча музична школа № 1, Дитяча школа мистецтв, Дитяча художня школа, Центр організаційно-методичної роботи, Мелітопольський міський краєзнавчий музей, що є самостійною юридичною особою. Діяльність установ галузі культури направлена на реалізацію державної політики у сфері культури, збереження та утримання існуючої мережі установ культури, відродження та

подальший розвиток народних традицій, популяризацію народної творчості, пропаганду історико-культурного надбання та створення умов для естетичного виховання дітей та молоді.

Кожного року закладами культури проводяться загальнодержавні, Всеукраїнські, загальноміські та локальні тематичні заходи. Аналізуючи діяльність закладів культури, можна спостерігати планомірне зростання кількості проведених заходів. Так, у 2017 році проведено 167 заходів, у 2018 році їх кількість зросла на 24 %, а у 2019 на 40,7 %. Важливо зауважити, що під час підготовки заходів інтереси жінок (дівчат) і чоловіків (хлопчиків) враховуються рівною мірою. У той час, як кількість заходів зростає, кількість працівників, які забезпечують роботу закладів культури та користувачів культурними послугами протягом останніх 3 років залишається майже незмінною. Аналізуючи динаміку гендерного розподілу працівників та учасників колективів Палаців культури Мелітополя можна зробити висновок, що чисельність працівників залишається майже незмінною і коливається щорічно в межах 1 % від загальної кількості базового показника у 2017 році – 80 чоловік, з яких 56,8 % становлять жінки. При цьому гендерний баланс протягом 2017-2019 років зберігається у співвідношенні 6 до 4.

Схожа динаміка спостерігається й серед учасників художніх колективів Палаців культури. У віковій групі до 30 років відсоток жінок від загальної кількості учасників цієї вікової категорії становить 59%. У віковій категорії від 31 до 50 років спостерігається зворотна динаміка у 2017 та 2019 роках. Кількість чоловіків у колективах становить 52,3 %, тоді як у віковій групі від 51 року кількість жінок переважає кількість чоловіків на 5 %.

Отже, можна зробити висновок що гендерне співвідношення працівників та учасників колективів Палаців культури міста Мелітополя є майже однорідним, а незначна різниця зумовлена більш творчим характером професій.

Розподіл працівників та учасників колективів палаців культури Мелітополя

Палац культури ім. Т.Г. Шевченка							Палац культури залізничників					
Працівники							Працівники					
вік	2017		2018		2019		2017		2018		2019	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
до 30	0	3	1	6	0	6	1	2	1	1	2	1
31-50	7	11	5	7	4	10	2	5	2	7	2	5
51-60	6	10	6	10	6	10	4	8	5	8	4	5
старше 60	9	11	9	11	9	11	0	1	0	1	1	2
Усього	57		55		56		23		25		22	
Учасники колективів							Учасники колективів					
до 10	49	71	47	79	52	82	28	122	18	87	20	84
11-14	21	33	20	36	19	37	22	41	17	55	15	58
15-18	31	47	28	49	32	52	19	46	14	49	19	53
18-30	31	39	27	47	24	48	0	0	0	0	0	0
31-50	38	36	32	39	45	41	0	0	0	0	0	0
51-60	25	25	29	32	31	45	6	11	2	3	1	3
старше 60	17	31	18	22	18	22	5	25	6	24	7	24
Усього	494		505		548		325		275		284	

Аналіз вікової категорії вихованців та працівників мистецьких шкіл показав, що за всіма віковими категоріями кількість жінок значно переважає кількість чоловіків.

Так аналіз гендерного складу працівників показав, що кількість жінок у Дитячій музичній школі № 1 та Дитячій школі мистецтв складає 69,3 % та 86,5 %. Важливо зауважити що гендерна пропорція зберігається з 2017 року.

Зворотне явище спостерігається у Дитячій художній школі, де відсоток чоловіків та жінок у 2018 та 2019 роках рівний і лише у 2017 році показник кількості жінок більший на 2 %.

Схожа ситуація спостерігається й серед учнів мистецьких шкіл.

Так, у Дитячій музичній школі № 1 кількісний показник хлопчиків і дівчат залишається незмінним та становить 35,7 % та 64,3 %. Майже незмінною є і кількість учнів у віковій категорії «від 10 до 14 років». У 2019 році відсотковий показник хлопчиків у вказаній віковій категорії становить 35,6 %, що у порівнянні з 2017 роком на 9,7 % більше, а з 2018 роком на 10,3 % менше.

У Дитячій школі мистецтв у всіх вікових категоріях (окрім категорії «більше 14 років») у 2019 році спостерігається незначне зростання кількості хлопчиків (у межах 7 % від кількості дівчат).

Аналіз гендерного складу Дитячої художньої школи показав, що відсоток дівчат становить 75,1 %, так як хлопчиків лише 24,9 %. У всіх вікових категоріях у 2019 році, порівняно з 2017 та 2018 роками, спостерігається зростання кількості дівчат, у той час як відсоток хлопчиків зменшується.

Важливо зазначити, що на малу кількість хлопчиків впливає схильність дітей від 7 до 14 років надавати перевагу спортивним напрямкам, аніж творчим.

Дитяча музична школа №1						
Працівники						
	2017		2018		2019	
вік	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
до 30	2	4	2	3	2	4
31-50	2	7	2	8	1	8
51-60	5	12	5	12	5	12
старше 60	7	13	7	13	8	13
Усього	52		52		53	
Учні						
до 10	77	130	74	133	76	135
11-14	39	77	39	67	35	79
15-18	8	19	12	25	5	20
Усього	350		350		350	

Розподіл працівників та учнів мистецьки шкіл

Дитяча школа мистецтв						
Працівники						
вік	2017		2018		2019	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
до 30	0	2	0	3	1	4
31-50	2	15	2	16	2	13
51-60	3	20	3	19	3	15
старше 60	2	9	2	10	1	13
Усього	53		55		52	
Учні						
до 10	43	228	32	210	56	227
11-14	52	202	79	223	63	165
15-18	8	36	6	45	5	15
Усього	569		595		531	

Дитяча художня школа						
Працівники						
вік	2017		2018		2019	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
до 30	1	2	1	2	2	2
31-50	0	1	0	1	0	2
51-60	2	0	0	0	2	0
старше 60	2	1	3	1	2	1
Усього	9		8		10	
Учні						
до 10	12	57	5	35	4	42
11-14	19	51	18	96	19	78
15-18	7	9	3	17	3	17
Усього	155		174		163	

Аналізуючи гендерний склад бібліотек міста, можна побачити, з 52 працівників 96,2 % жінок. Майже 40% працівників старші 50 років. Протягом 2017-2019 років залишається майже незмінною.

Великого гендерного дисбалансу серед відвідувачів бібліотек не спостерігається. З 27899 осіб, які у 2019 році відвідувачів відвідали бібліотеки міста 56,8 % складають жінки та 43,2 % чоловіки.

Розподіл працівників та відвідувачів бібліотек міста Мелітополь

Бібліотека ім. В.Маяковського							Бібліотека ім. М.Горького					
Працівники							Працівники					
вік	2017		2018		2019		2017		2018		2019	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
до 30	0	2	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0
31-50	0	2	0	2	0	4	0	4	0	4	0	3
51-60	0	2	0	2	0	2	0	4	0	5	0	5
старше 60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Усього	6		6		7		8		9		8	
Читачі							Читачі					
до 10	687	893	669	869	780	1001	710	790	683	980	644	653
11-14	439	571	551	717	452	588	585	690	247	350	406	469
15-18	116	152	97	127	66	85	216	258	397	407	144	208
18-30	178	231	116	151	72	94	154	202	165	336	117	194
31-50	48	62	70	90	94	101	407	565	214	266	673	872
51-60	117	153	116	151	116	183	343	474	213	364	407	608
старше 60	72	93	84	109	90	117	175	438	381	566	393	424
Усього	3812		3917		3839		6007		5569		6212	
Бібліотека ім. Т.Г. Шевченка							Центральна міська бібліотека ім. М.Ю.Лермонтова					

Працівники							Працівники					
	2017		2018		2019		2017		2018		2019	
вік	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
до 30	0	1	0	1	0	1	1	3	1	3	1	4
31-50	0	3	0	2	0	3	0	6	0	7	0	7
51-60	0	1	0	1	0	1	0	8	0	8	0	7
старше 60	0	1	0	2	0	1	1	2	1	1	1	2
Усього	6		6		6		21		21		21	
Читачі							Читачі					
до 10	237	249	328	336	183	223	2	10	3	4	3	7
11-14	463	491	421	452	369	412	191	205	498	682	361	512
15-18	264	331	247	297	295	341	332	429	482	551	459	685
18-30	128	183	151	183	176	225	497	995	370	501	476	711
31-50	129	144	94	116	152	222	917	1963	771	1607	745	1683
51-60	174	228	166	237	138	369	637	954	504	808	376	752
старше 60	131	176	283	344	129	369	518	763	547	993	711	879
Усього	3328		3655		3603		8413		8321		8360	
Центральна дитяча бібліотека ім. А.Гайдара												
Працівники												
	2017		2018		2019							
вік	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж						
до 30	0	3	0	3	0	3						
31-50	0	4	0	5	0	3						
51-60	0	4	0	1	0	3						
старше 60	0	0	0	1	0	1						
Усього	11		10		10							
Читачі												
до 10	1116	1136	1026	1070	1070	1042						
11-14	1350	1399	1488	1516	1680	1451						
15-18	62	164	46	127	72	77						
18-30	28	39	18	28	26	38						
31-50	146	88	179	188	94	86						
51-60	38	90	53	85	49	152						
старше 60	33	65	33	52	20	28						
Усього	5754		5909		5885							

Що стосується Мелітопольського міського краєзнавчого музею, то кількість працівників незмінна вже останні три роки та складає 31 особу, більшість з них є жінками (88,3%). Кількість відвідувачів у 2019 році складає 51284 осіб, кількість яких кожного року збільшується.

Розподіл працівників та відвідувачів Мелітопольського міського краєзнавчого музею

Мелітопольський міський краєзнавчий музей						
Працівники						
	2017		2018		2019	
вік	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
до 30	0	8	0	10	1	8
31-50	0	7	0	6	0	7
51-60	3	8	3	8	3	7
старше 60	1	4	1	3	1	4
Усього	31		31		31	
Відвідувачі						
Усього	51200		51237		51284	

Таким чином, можна зробити висновок, що гендерний склад працівників закладів культури є неоднорідним і на 83 % складається з жінок. Це зумовлене, здебільшого, творчим характером професій, які притаманні жінкам.

5. ЗАЙНЯТИСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ МЕЛІТОПОЛЯ

«Зайнятість – не заборонена законодавством діяльність осіб, пов’язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім’ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб’єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно»⁶.

Розв’язання проблем зайнятості в інтересах людини є обов’язковою умовою побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Саме зайнятість виступає інтегральним показником результативності реформ, оскільки акумулює в собі економічні, соціальні, демографічні процеси. З економічного боку зайнятість пов’язується з можливістю людини своєю працею забезпечувати собі і своїй сім’ї гідне існування, сприяючи в той же час зростанню ефективності суспільного виробництва.

Таблиця 19

Гендерне співвідношення у виконавчому комітеті Мелітопольської міської ради Запорізької області

ПОСАДИ	2017		2018		2019	
	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки
Мелітопольський міський голова	-	1	-	1	-	1
Секретар Мелітопольської міської ради Запорізької області	-	1	-	1	-	1
Перший заступник, заступники міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючий справами виконкому, директор департаменту, радник міського голови	4	2	5	1	4	3
Начальники управлінь, відділів, завідувачі сектора	19	13	20	13	20	12
Заступники начальників управлінь, відділів	9	3	7	3	7	3
Адміністратори, державні реєстратори, головні, провідні спеціалісти, спеціалісти I категорії, спеціалісти	72	8	83	8	82	8

⁶ ЗАКОН УКРАЇНИ «Про зайнятість населення». – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17_1

Працівники, які не належать до посадових осіб органів місцевого самоврядування	11	12	12	12	14	13
--	----	----	----	----	----	----

Згідно зі стратегією «Мелітополь 2030»⁷ Мелітополь є одним з науково-промислових центрів регіону. Завдяки історичній спадщині, економіко-географічному положенню і підприємливості жителів у місті найбільш розвинені такі галузі як машинобудування, легка промисловість та харчова промисловість. Серед основних видів продукції промислових підприємств міста є обладнання, механізми, електротехнічне обладнання, алюміній і вироби з нього, чорні метали та вироби з нього, транспорт тощо. У місті достатня кількість підприємств (804), з яких підприємства з машинобудування (128), легкої промисловості (18), харчової промисловості (25). Кількість зайнятих працівників у підприємстві складає 12846 осіб, у тому числі на середніх підприємствах зайнято 8476 осіб, на малих – 4370 осіб, з них на мікропідприємствах – 1635 осіб. Станом на 01.01.2018 у місті Мелітополі зареєстровано 10610 суб'єктів підприємницької діяльності. З них юридичних осіб – 2620; фізичних осіб – 7990. Чисельність населення міста на 1 січня 2018 року – становила 153 992 особи, з них працездатного віку населення – 62,8%. Середня заробітна плата штатних працівників на 01.01.2018 складала 6631 тис. грн. У медичній галузі спостерігається, що серед середнього та молодшого медичного персоналу майже немає чоловіків. Серед молодшого медичного персоналу більше 18% жінки, старші за 60 років. Серед керівників 64% - чоловіки, 36% - жінки. що середня заробітна плата лікарів чоловіків на 15% вища за середню заробітну плату лікарів жінок. Це пов'язане з тим, що чоловіки більше займають посади завідувачів відділень, також серед чоловіків більше хірургів, анестезіологів, де вищі надбавки. Також серед жінок більше молодих спеціалістів до 35 років, які не мають доплати за вислугу років (дані за 2018 рік).

Наряду з підприємцями та підприємствами життєдіяльність міста забезпечують органи місцевого самоврядування, поліція, прокуратура та суди. З табл.19 видно, що головою міста та секретарем Мелітопольської міської ради Запорізької області є та був чоловік протягом останніх трьох років. Голова має наразі 5 заступників, з яких 2 жінки та 3 чоловіка. Начальників управлінь, відділів, завідуючих секторів більше жінок, та така тенденція зберігається останні три роки. Треба зазначити, що серед адміністраторів, державних реєстраторів, головних, провідних спеціалістів, спеціалістів I категорії, спеціалістів переважна більшість жінок майже у 10 разів і така тенденція зберігається вже три роки.

Таким чином маємо достатнє представництво жінок у міському апараті, проте керівні посади зазвичай, як і по всій Україні займають чоловіки. Цікаво, що п'ятирічна каденція депутатського корпусу складається з 42

⁷ Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1KCKaQPOP7Jy0EvrYDRwks3ZggUACD9_C/view

депутатів, з них 14,2% депутаток (всього 6 осіб). Така тенденція не може позитивно впливати на ухвалу гендерночутливих рішень. Тому можна побачити вектор для удосконалення депутатського корпусу.

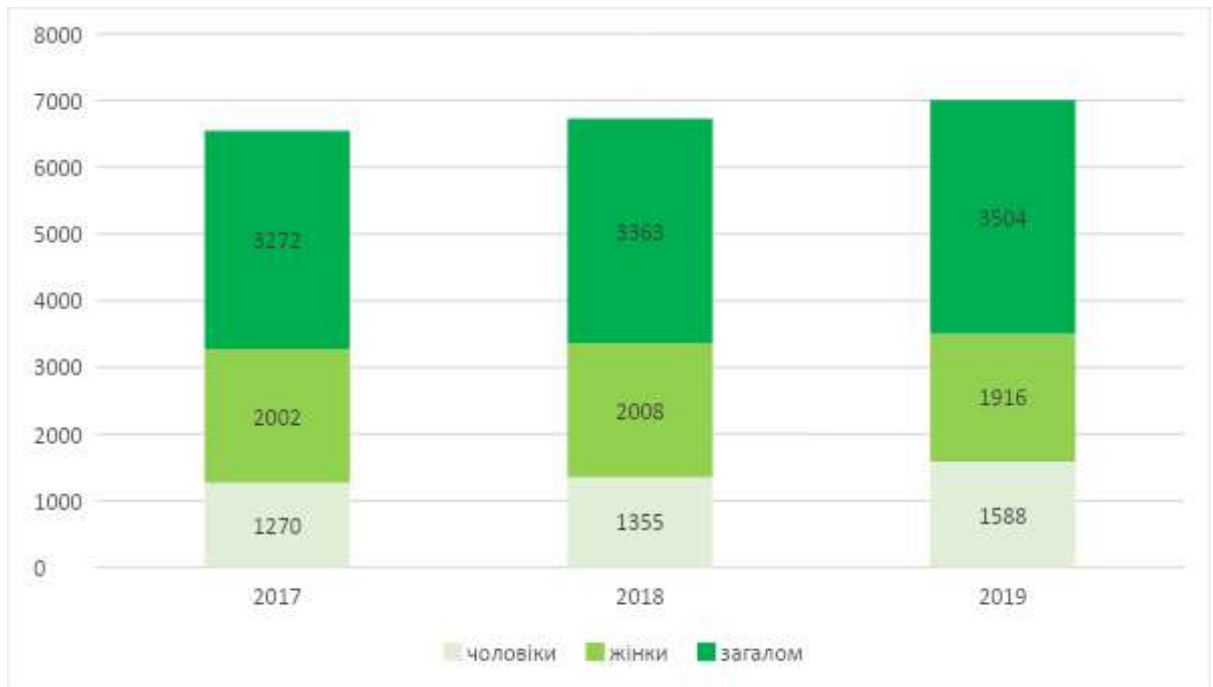
Щодо судів, то тенденція є протилежною. Жінок у Мелітопольському міськрайонному суді Запорізької області майже у 10 разів більше ніж чоловіків. А ось в апаратах прокуратури збережений майже гендерний баланс, що є позитивною перспективою представництва статей у цих апаратах (табл. 20).

Таблиця 20

Зайнятість у судах

	Мелітопольський міськрайонний суд Запорізької області			Апарат Мелітопольської місцевої прокуратури			Апарат Веселівського відділу прокуратури			Приазовський відділ прокуратури			Якимівський відділ прокуратури			загалом прокуратора		
	ч	ж	разом	ч	ж	разом	ч	ж	разом	ч	ж	разом	ч	ж	разом	ч	ж	разом
2017	16	88	104	10	13	23	4	3	7	5	3	8	5	3	8	24	22	46
2018	18	85	103	10	19	29	4	3	7	5	3	8	6	2	8	25	27	52
2019	17	83	100	10	19	29	4	3	7	5	3	8	6	3	9	25	28	53

За даними Головного управління національної поліції в Запорізькій області та Мелітопольського відділу поліції у штатному розкладі станом на 01.01.2020 налічується 241 особа, з них переважна кількість чоловіків (196 осіб) та незначна кількість жінок (45 осіб), що у 4 рази менше ніж чоловіків. Знову ж таки така тенденція збережена майже по всій Україні, хоча й представництво жінок у національній поліції з кожним роком незначно збільшується.



Мал. 4 Кількість безробітних, які є на обліку Мелітопольського міськрайонного центру зайнятості

Поруч із зайнятістю завжди аналізується показник безробітних. За даними Мелітопольського міськрайонного центру зайнятості за останні три роки у місті збільшується кількість безробітних (у 2017 році їх було 3272 осіб, то наразі, у 2019 році, цей показник збільшився до 3504 осіб, що на 232 особи більше). З мал. 4 видно, що жінок стабільно більша кількість ніж чоловіків, проте необхідно зазначити, що у 2019 році значно збільшилась кількість чоловіків, які перебувають на обліку Мелітопольського міськрайонного центру зайнятості (у 2017 році перебувало на обліку 1270 чоловіків у 2019 – 1588 осіб, що на 318 чоловіків більше).

Таким чином, треба зробити висновок, що більшість працездатного населення міста є зайнятим і всього 2,27% від мешканців Мелітополя перебуває на обліку Мелітопольського міськрайонного центру зайнятості. Авжеж неможливо не відзначити кількість підприємств міста та зареєстрованих фізичних осіб підприємців, що є позитивною динамікою для розвитку міста.

6. ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА МІСТА

Гендерна рівність займає центральне місце у системі прав. Україна зобов'язалась до виконання ключових міжнародних зобов'язань щодо забезпечення гендерної рівності. Країна прийняла Цілі Сталого Розвитку (ЦСР), приєдналася до Пекінської Декларації та Платформи Дій (ПДПД) на 4-й Світовій Конференції Жінок (1995) та ратифікувала ключові договори з прав людини, включно з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1980) та її Факультативний Протокол. Підписана у 2014 році Угода про Асоціацію між Україною та ЄС зобов'язує до гарантування рівних можливостей для жінок та чоловіків у сферах працевлаштування, освіти,

навчання, економіки, у суспільстві та прийнятті рішень. Гендерна Рівність закріплена у Конституції України.

Нова Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року спрямована на укріплення інституційних механізмів забезпечення гендерної рівності з комплексним підходом до подолання інституційних обмежень у сфері гендерної рівності. Законодавча база України щодо гендерної рівності включає також Стратегію та План Дій у сфері прав людини, прийняті у 2015 році, метою яких є гарантування рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків в усіх сферах життя. Прийняття Урядом Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 (2016) є важливим кроком у напрямку реалізації повістки «Жінки, Мир, Безпека» в Україні. Окрім цього, у 2017 році, Україна внесла правки у законодавство щодо попередження домашнього насильства, криміналізувавши цей злочин, що відповідає положенням Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), яка досі не була ратифікована⁸.

Завдяки цим документам у більшості областей, об'єднаних територіальних громадах, містах розробляються гендерночутливі документи. Мелітополь не є винятком. Розпорядженням міського голови від 10.07.2020 №315-р «Про створення робочої групи з впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування» у 2019 році була робоча група з впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування, проте у групі лише працівники виконкому чи міської ради і немає представників громадських організацій чи місцевих активістів, які б могли додати нових зрушень у прийнятті рішень та більш якісно виконати функції не тільки комісії, але й координаційної ради тощо. Також створені та впровадженні в дію показники, що висвітлюють гендерний аспект (Наказ №01-05/17 від 09.12.2019), створена координаційна рада з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (розпорядження міського голови № 399-р від 21.08.2017 року) та міська координаційна рада з питань сімейної політики, запобігання домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми (розпорядження міського голови від 22.02.2019 № 90-р та від 22.02.2019 № 91-р).

За даними управління з внутрішньої політики, взаємодії з правоохоронними органами та з питань запобігання, виявлення корупції і зв'язку з громадськістю протягом 2017 – 2020 років було зареєстровано 85 громадських організацій.

Якщо проаналізувати цей довгий список громадських організацій, то можна їх умовно поділити на декілька груп: спортивні, сільськогосподарські, бізнесові, спілки за інтересами, історично-культурні, освітні, етнічні та направлені на розвиток мелітопольської громади. Треба зазначити, що за назвою можна виділити лише одну жіночу організацію «Клуб ділових жінок

⁸ Представництво ООН в Україні. – Режим доступу: <http://un.org.ua/ua/nasha-robota/gender>

млт», яка впроваджує з 2019 року низку бізнесових проєктів для жінок міста, наприклад, бізнес сніданки, тренінги за різними бізнес темами (наприклад, тренінгу на тему «Перемовини про закупівлі» або тренінг на тему «Юридична грамотність в бізнесі» тощо), соціальні проєкти разом з благодійними фондами тощо. Створена он-лайн платформа для комунікації – <https://bw-melitopol.club/> На постійній основі проводяться опитування для жінок в бізнесі, наприклад, «Як допомогти жіночому бізнесу?», зібрано понад 100 питань з інформаційного ресурсу <https://sme.gov.ua/covid19/> про ведення бізнесу під час карантину через #Covid - 19 тощо. А також згуртовують жінок міста задля самореалізації, самозайнятості та бізнесу. Представниці цієї організації беруть участь у стратегічних сесіях щодо жіночого розвитку в місті тощо. Саме ця організація покликана згуртувати громадськість та налагодити партнерство з місцевою владою щодо гендерночутливих проєктів, програм, консультативно-дорадчих органів тощо.

7. ВИСНОВКИ

Гендерна політика є трендом у сучасності у світі, а також й в Україні. Гендерні паспорти, комісії, дорадчі органи – це шлях до удосконалення українського демократичного суспільства. Громади, які змогли створити умови для рівності та демократичного розвитку мають у своєму арсеналі гендерночутливі документи. Мелітополь не є виключенням. У документі проаналізовані та окреслені основні демографічні показники міста, які допоможуть місту створити гендерночутливі документи та мати новий вектор розвитку.

Таким чином можна зробити висновок, що демографічні показники Мелітополя корелюються з показниками всієї України:

- простежується тенденція зниження кількості населення Запорізької області;
- зберігається тенденція співвідношення чоловіків та жінок, а також простежується зниження народжуваності та зростання смертності, що призводить до збільшення показника зменшення населення;
- найчастішими причинами смерті серед мешканців міста є захворювання кровообігу та новоутворень; нові соціальні групи, які виникли у 2014 році (ВПО та учасники АТО/ОСС) мають місце у структурі населення міста, проте не є багаточисельними; спостерігається тенденція зменшення кількості реєстрації шлюбів; зберігається тенденція більшої кількості багатодітних сімей та сімей, де діти виховуються тільки матір'ю;
- низький показник усиновлених дітей; місто забезпечено навчальними закладами усіх рівнів акредитації та налічує достатню кількість дітей та молоді; педагогічних працівників традиційно більше жінок ніж чоловіків;
- місто має високі промислові показники, достатню кількість зайнятих та низький показник зареєстрованих безробітних.

Отже, Мелітополь є достатньо розвиненим містом, зі своєю промисловою історією. Має усі умови та показники для створення рівного

демократичного суспільства, з високою громадською участю. Для цього необхідно активізувати громадський сектор, залучати їх до прийняття рішень, продовжувати створювати та розвивати існуючі комісії, ради та консультативно-дорадчі органи. Створювати умови для опрацювання гендерночутливих критеріїв на усіх рівнях життєдіяльності міста. Координувати та сприяти створенню/роботі комунікаційного майданчику між владою, бізнесом та громадськістю. Надавати та планувати можливості щодо заходів профілактики захворювань, поліпшення здорового способу життя та екологічних умов для мінімізування показника скорочення населення міста. Застосовувати потенціал навчальних закладів, підприємств, активних мешканців міста, самозайнятих, спортсменів, культурних діячів тощо для розвитку міста, конкурсу місцевих ініціатив (бюджетування) тощо.